

FELSEFENİN EĞİTİM KURAMINA KATKISI*

C.J. DUCASSE,

Çev. Dr. Sabri BÜYÜKDÜVENCİ**

Seçilen bu konu yeni olmamakla birlikte son zamanlarda çeşitli nedenlerle dikkatleri üzerinde toplamaktadır. Belirtmek istediğim husus bugün Amerikan eğitimin çeşitli düzeylerinde çeşitli derecelerde var olan sorumsuzluk karmaşası, geçici hevesler, kazanılmış haklar ve verim düşüklüğü'dür. Jonny'nin niçin okuyamadığı, Mary'nin niçin sayamadığı ya da daha genel olarak eğitim kurumlarının niçin çok sayıda eğitilmemiş ve disipline edilmemiş genç insanlar yetiştirdiği gibi konularda sık sık kitaplar ve makaleler yayınlanmaktadır. O halde sorun, eğitimin içinde bulunduğu bu karmaşık duruma akılcı bir düzen, sorumluluk ve verim getirmede felsefenin ne gibi pratik katkıda bulunabileceğidir.

1. Eğitim Reformu İçin Gerekli Donatım:

Eğitim reformunun gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan donatımın belli başlı öğelerini sıralarsak bu sorunun cevabını anlamak daha kolay olacaktır.

Bunlardan birincisi; eğitim kurumlarının mevcut durumuna ilişkin yeterli bilgisiyle ilgilidir. İkincisi; bu kurumların biri ya da diğerlerinin içinde çalışmak zorunda oldukları sosyal, siyasal ve ekonomik koşullara ilişkin yeterli bilgiyle ilgilidir. Üçüncüsü ise, arzu edilen reformları bu koşullar altında uygulamaya koymak için ihtiyaç duyulan yeterli yetkililerdir. Ve dördüncü bir öğe, eğitimin ne olduğu ve çeşitli düzeylerde gerçekleştirmek durumunda olduğu işlevlerin neler olduğuna ilişkin güvenilir bir kavramı içermektedir. Ancak böyle bir kavram ışığında eğitim kurumlarının bugünkü durumunun noksanları ve iyi yanlarıyla, bugünkü durumlarından daha tatmin edici

*C.J. Ducasse, "What Can Philosophy Contribute to Educational Theory?" Harvard Educational Review, Vol. XXVIII, No. 4, Fall 1958, s. 285-297.

**Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü Araştırma Görevlisi

işlemelerini sağlayacak özel değişikliklerle ilgili güvenilir bir yargıya varmak mümkün olacaktır.

2. Felsefe İçin Alışılmadık Olan Pratik Yararlılığın Doğası:

Açıkça bellidir ki yukarıda belirtilen öğelerden dördüncüsü yalnızca felsefenin yapabileceği bir şeydir. Ve burada doğal bilimlerin pratik yararı, olayların akışını kestirme ve kontrol altına alma da insana verdiği güçtedir. Öte yandan felsefenin pratik yararı, söz konusu olayların kestirilmesi ve kontrol altına alınmasıyla ilgili güçlerin akılcıca ve sorumluluk duyarak kullanılmasında insana verdikleri güçte yatmaktadır. Yani, felsefenin pratik değeri söz konusu olduğunda, bu; seçilmiş bir hedefe ulaşmak için, sahip olunan güçlerin en iyi şekilde nasıl kullanılacağı ya da en iyi araçların neler olduğu konusunda açıklık getirmekten ibarettir.

3. Eğitim Felsefesinin Bazı Temel Sorunları:

O halde, daha özel olarak, eğitim felsefesinin aydınlatabileceği ve bu suretle eğitim kurumlarında yapılacak reform için ileri sürülen önerilerin ya da mevcut eğitim uygulamalarının doktriner veya duygusal olmak yerine akılcıca değerlendirilmesi için zorunlu olan geniş bir perspektif sağlayabilecek temel sorular nelerdir ?

Tüm değerlerini de kuşatan böyle bir soru, bireyin kosmik hedefi ve bunun ışığında dünyadaki yaşamının önemidir. Onun kısa sürekliliği, bir insan yaşamını kuşatmakta mıdır? Ya da insanlığın büyük bir çoğunluğunun inandığı gibi, şu birkaç yıl, tüm yaşamın geriye kalan kısmının niteliğini belirleyen yalnızca küçük bir parçası mıdır? Açıktır ki, ikinci durumda, eğitim için uygun yönelme birinciden çok farklı olabilir.

Bugün, maalesef, insanın ölümden sonraki hedefi, şayet varsa, bizim için bir bilgi sorunu olmaktan çok yalnızca bir inanç sorunu- dur. Yani, bu konuda değişik görüşler mevcuttur ancak bunların hiçbiri bugün için kesinlikle doğrulanabilir ya da çürütülebilir değildir. Bunlardan birine veya diğerine inanabilir ya da inanmayabiliriz, ancak gerçekten tam olarak bilmiyoruz. Çünkü bir yandan insan bilincinin bedeninin ölümünden daha fazla yaşadığını gösterdiği ileri sürülen olgular azdır ve farklı bir yoruma açık görülmektedir; öte yandan, bazen iddiaların ölümden sonra yaşamın mümkün olmadığına iliş-

kin bilimsel sonuçlara katılması; Psikolojik terimlerden farklı olarak yalnızca fizyolojik ya da bazı psikolojik durumların fizyolojik nedenleri olmasından ve hiç bir psikolojik durumun bazı fizyolojik nedenler olmaksızın mümkün olması söz konusu olmadığından özdeksel ve fakat rizikolu spekülasyona dayalı bir yaşam tanımına bağlı olarak yapılacak incelemeyi gündeme getirmektedir.

Böylece, insanın nihai hedefi ile ilgili soruna şimdi kesin olarak karar vermek mümkün olmadığından kendimi doğum ve ölüm arasındaki insan yaşamı ile ilişkili ve insanın sahip olduğu gözlem ve akıl yürütme güçleriyle incelenebilecek sorunlarla sınırlayacağım.

Bunlardan, amacımızla ilişkili olan ilki, en genel anlamıyla “eğitme”nin ne olduğu ve eğitimin; öğretimle, aşılama ile ve yetiştirme ile nasıl bağlandığı sorunudur.

İkinci bir soru, yaşantılarından kazandıkları otomatik eğitime ek olarak insanların niçin yapay (sunî) eğitime ihtiyaç duyduklarıdır.

Ve üçüncü bir soru da, insan adı verilen eğitilecek bu varlığın doğası ile ilgilidir. Yani, tıpkı uzunluğu, genişliği ve derinliği olan üç boyutlu bir fiziksel nesneden bahsettiğimiz gibi insan doğasının çeşitli boyutlarının neler olduğunu sormak durumundayız. Eğitim, bu boyutların biri üzerinde ilerleyebilir ve söz konusu olan, “bütün insan’ın eğitimi ise tüm boyutlar üzerinde işlemelidir. Ayrıca, bu boyutların herbirinin birbiriyle ilişkili önemi nedir?

Bu üç ana sorunu sırasıyla ele alalım .

4. Eğitim, Öğretim, Yetiştirme, Aşılama:

Birinci sorun, “Eğitme’nin tam olarak ne olduğudur. Etimolojik olarak, “eğitmek’, ortaya çıkarmak ya da göz önüne sermek anlamına gelmektedir. Ve ortaya çıkarılacak ve geliştirilecek olan yalnızca insanın sahip olduğu fakat aşağı yukarı henüz keşfedilmemiş olan ya da bir şey onları uyandırana, canlandırana kadar gelişmemiş olarak kalacak yetenekler olabilir.

İnsanda kuvve halinde bulunan yetenekler ya da gizil güçler arasında tam ya da nispi olarak içinde yaşadığı sosyal ve diğer şartlara göre bazıları iyi bazıları kötüdür. Bu nedenle bazen suç ya da kötülüğün eğitiminden bahsederiz. Fakat çoğu durumlarda eğitim de-

duğumuz zaman değerli olan yeteneklerin geliştirilmesini kastederiz. Ve burada eğitim bu daha dar anlamıyla ele alınacaktır.

Eğitimi oluşturan süreçler başlıca üç tane olarak görülmektedir; öğretim, yetiştirme ve aşılama; ve bunlardan son ikisinde, öğretmen ve öğrenci arasında dilsel iletişim kadar, gözlenen şeyin taklit edilmesi önemli yer tutar.

Etimolojik olarak "öğretmek" bir şeyi dahil etmek demektir. Özellikle, bilginin akla dahil edilmesi- olgular bilgisi, ilişkiler, kurallar, yasalar ya da çeşitli ilkeler. Böylece, öğretim, bilgiyi akla dahil eden bir süreç olmaktadır. Öte yandan, yetiştirme; zihinsel ya da fiziksel bir dizi işlemlerin yapılması becerisini kişiye kazandırma sürecidir ve burada becerinin kazanılması, işlemlerin bağlı olduğu ilkelerin anlaşılmasını gerektirmemektedir.

Bilgi ve becerilerin yanısıra çeşitli doğmaların bireye empoze edilmesine de ihtiyaç vardır. Bunlar, bilgiden ayrı olarak, inançlar ve bağlılıklardır ve bunlar, birlikte yaşayacağı inançlarla uyum içinde olması için kişinin duyguları ve eğilimlerini biçimlendirmektedirler.

Böylece, doğmalar aşılama süreci, öğretimden çok "aşılama'yı meydana getirmektedir. Bu nedenle, dinsel aşılama, siyasal aşılama ya da askerî personelin aşılmasını, din, siyasal konular ya da askerî konular hakkında bilgi verilmesinden ayırmaktayız. Aşılama; esasen inançları kişinin aklına koymadan ibaret olan ve "telkin" adı verilen psikolojik bir süreçten meydana gelmektedir. Halbuki, öğretimle uygulanan süreç, "kanıta bağlılık" olarak adlandırılabilir ve burada söz konusu olan, bir yandan olgulara öte yandan olgulardan elde edilen çıkarımlara dikkatlerin çekilmesidir.

O halde, aşılama; içinde yaşadığı sosyal çevreye psikolojik olarak çocuğu uydurmak olmaktadır. Ve bu konuda ona verilen bilgiden ayrılmaktadır. Bu sosyal çevre, gerçekte ister saçma ya da mantıklı olsun üyesi bulunduğu topluluğun olan inançlar, gelenekler ve bağlılıklardan oluşmaktadır.

5. İnsanın Eğitim İhtiyacı:

İnsanın eğitim ihtiyacı sorunu muhtemelen çevresiyle olan ilişkilerinde tüm yaratıklar arasında içgüdüsel olarak en zayıf donanımlı olmasından kaynaklanmaktadır.

Yaşayan pek çok canlı, doğumdan itibaren kendi kendine yetmektedir ve diğer pek çokları da doğumdan kısa bir süre sonra kendileri için gerekli mekanizmleri öğrenmeden ziyade büyüme sürecinde kazanmaktadırlar. Öte yandan, insanın, yalnızca uzun bir bağımlılık dönemine ihtiyaç duymasının yanısıra kendisine bakabilecek yeteneği kazanması içgüdülerinin olgunlaşmasından çok, bir eğitim sorunu olmaktadır. Tüm yaratıkların içinde, öğrenebilirliği olan en esnek yapılısı fakat aynı zamanda öğretime en çok ihtiyaç duyanıdır.

Aldığı öğretim bazı yönlerden ve bir ölçüde kasıtlı olmaktan çok otomatik olmaktadır. Yaşamın doğal akışı içinde beklemediği yaşantılarla karşılaşmakta, plânlanmamış dersleri öğrenmekte ve içinde bulunduğu durumun acilen gerektirdiği ve fakat daha önce düşünülmemiş becerileri geliştirmektedir.

Fakat bir insanda kasıtlı olarak gerçekleştirilebilecek gelişme ile kıyaslandığında olayların etkisi sonucu yardım görmeden ortaya çıkan gelişme genellikle çok sınırlı olacaktır. Ve insan hiç bir zaman yalnızca bununla yetinmemektedir. Hemcinslerinin ve özellikle çocuklarının eğitim ihtiyacını algılaması bu tür eğitimi almasında onu güdülemektedir. Toplumumuzda olduğu kadar ilkel toplumlarda da, her bir kuşak, kısmen tecrübeye, kısmen geleceğe dayalı yaşantılar ve inançlarla ilgili güç ve becerilerin gelecek kuşaklara kazandırılması ve öğretilmesi yönünde bir anlayış içindedir. Her bir kuşak, arzulanan yeteneklerin geliştirilmesi ve çocuklarının bunlarla donanması konusunda uygun tedbirler almaktadır. Böyle bir eğitim C.H. Judd'un şu sözleriyle şöylece tanımlanabilir; "toplumun yetişkin üyelerinin, kendi yaşam ideallerine uygun olarak gelecek neslin gelişmesini biçimlendirme çabası."

Bireyselliğin teşvik görmediği ilkel toplumlarda, bu tanım, tüm eğitimi kuşatmaktadır. Ancak, daha ileri toplumlar, sosyal makinenin yalnızca bir dişlisi olmaktan çok özgür bir varlık olarak insanın gelişimi ve bireysel yeteneklerin geliştirilmesi için fırsatlar sağlamayı kabul etmektedirler. Aydın toplumlar-tekrar Judd'un sözleriyle- toplu yaşamın en iyi biçimlerinin; sosyal etkinlikleri, bireysel gelişmenin bağımlı olması gereken bir şey olmaktan çok bireysel yaşamın daha yüksek düzeylerinin gelişimi için zorunlu bir araç olarak kabul eden bir eğitimle gerçekleştirilebileceği'ni varsaymaktadırlar.

Ancak, çocuklar olsun ya da yetişkinler olsun, diğer kişileri eğitmenin yanında, "kendi kendine eğitim" de mümkündür. Bir birey

kendi eğitimini belirli yönere ya da belirli amaçların ötesine götürebilir ve böylece toplumun, çeşitli nedenlerle (gerekli araçların yokluğu ya da fazla değer vermeme, vs.) üyelerinde çok az ya da hiç geliştirmeye çalışmadığı yeteneklerini bir birey olarak kendi kendine geliştirebilir. Tüm yaratıkları içinde yalnızca insan, kendi kendini inceleyebilme ve böyle yapmaya meraklı bir yaratık olarak görülmektedir. Fiziksel aynalar ya da "düşünce" denilen zihin aynasında kendi kendine bakan bir yaratıktır. Ve böyle yaptığında bulduğu şey, nadiren onu memnun etmektedir. Böylece insan, kendi kendini eleştirebilen ve bundan dolayı da kendi kendini geliştirebilen bir varlıktır. Nietzsche ve ondan önce Epictetus'un belirttiği gibi insan, daima kendinden utanan bir varlıktır. Yalnızca dış dünyada algıladıklarından değil kendi kendisinden de memnun olmayan ve her ikisini de sürekli geliştirmeye çabalayan şifa bulmaz bir idealisttir.

"Niçin eğitmek?" sorusuna, kendi kendini ve hemsinlerini gözleyerek insanın verdiği cevap böylece biçimlenmektedir; her bir insan, olması gerektiğinden daha fazla anlayışsız, cahil, budala, sakar, zayıf, hastalıklı, mantıksız, disiplinsiz, adaletsiz, beceriksiz, bencil ve zavallıdır. Ve bütün bu kusurlar kendisinin ve hemsinlerinin mutluluğu önünde engel oluşturmaktadırlar. İnsan ilk önce bunu bulanık olarak fakat giderek gelişimi ilerledikçe daha açık olarak görmektedir. Ve bunun farkına varmasıyla eğitime verdiği önem büyümektedir. İnsanın hakkı gösterilebilen diğer tüm girişimlerinde olduğu gibi eğitim için yeterli neden de nihaf olarak aynıdır- Yani, duygulu varları etkileyen acı ve kötülüğü azaltmak, onların refahını artırmak ve onları daha büyük ve daha güvenli mutluluk ve iyilik derecelerine yükseltmek.

6. İnsan Doğasının Boyutları:

Şimdi, başlangıçta belirtilen temel soruların üçüncüsüne geldik; eğitimi ile ilgilendiğimiz insan denen bu varlığın doğasına.

Esasen insanın ne olduğu konusunda pek çok denemeler yapılmıştır. Başka hiç bir yaratığın sahip olmadığı bir özellik ya da yetenek insan varlığının gerçek özü olarak ayrılmıştır. Daha önce bahsetmiş olduğumuz kendi kendini inceleme ve kendi kendini eleştirme yeteneği, insanı kırmızı yanaklı bir yaratık yani utanabilen yaratık olarak belirttiğinde Nietzsche'nin söylemek istediği husus idi, Ayrıca, insan, kendisine akıl bahşedilmiş bir yaratık olarak tanımlanmıştır

ve bu nedenle "homo Sapiens" (akıl varlığı) denmiştir. Şayet ussallık onun özünü oluşturuyorsa, bunun sonucu olarak onun duygu ve heyecanlarının aklının arzuları ya da illetleri olduğuna bazen inanılmıştır. Fakat ayrıca insanın gerçek özünün daha çok onun iradesinden, içtepilerinden, arzularından, özelemlerinden, amaçlarından ibaret olduğu ve onun bilişsel güçlerinin-Schopenhauer'in mecazını kullanırsak-yolunu aydınlatmak için iradesinin tutuşturduğu bir ışık olduğu iddia edilmiştir. Bazen de insan bir birey olmaktan çok bir toplumun üyesi olarak algılanmıştır; yani daha kapsamlı bir organizma içinde yalnızca bir organ-bir hücre ve onun önemi esasen kendisinin dışındaki birşeyden gelmektedir.

Fakat burada savunulacak olan insan doğası kavramı bunlardan daha kapsamlıdır; onun doğasının çeşitli yönleri veya boyutları olarak bir toplumdaki üyelik yeteneği ve ihtiyacı, fiziksel güçleri, içtepileri ve irade yetenekleri, duygusal yetenekleri gibi insanın bilişsel güçlerini dikkate almayı önermektedir. Bu demektir ki insanın özü o kadar basit değildir; bu çeşitli unsurların birleşmesinden meydana gelmektedir. Bunlar, farklı insanlarda farklı oranlarda bulunmaktadır ve bazılarında bu unsurlardan özellikle biri-söz gelişimi bilişsel güçlerindeki diğer unsurların bağlı olduğu egemen bir konumda olabilir. Ancak yine de onun yaşamında rol oynayan parçaları olarak kalmaktadırlar. Bu nedenle eğitim bunları görmezlikten gelmek ya da bastırmak durumunda olamaz. Burada eğitimin görevi uygun ölçüler içerisinde bunların gelişimini beslemek ve onları bütünleştirmektir; yani, organik bir bütünlük içinde bunları beraberce dokumak. Bu şekildeki insan doğası kavramı, hernekadar Platon'unkiyle benzeşmese de yine de aynı biçimdedir.

Şimdi, eğitimin ana boyutlarını sırasıyla ele almak istiyorum. Kuşkusuz bunlar insan doğasının boyutlarına tekabül edecektir.

7. Zihinsel Eğitim :

Zihinsel eğitim dendiğinde genellikle akla ilk gelen şeyin ne olduğunu belirterek başlamak istiyorum. Zihinsel eğitim,; okullar, Üniversiteler aracılığıyla yapılan bir tür eğitimidir. İnsan doğasının "bilme" ve "düşünme"den ibaret olan boyutuna göre insanın eğitimidir.

Bugünlerde, bu tür eğitimle ilişkili olarak sıkça işitilen bir husus, kişinin herhangi bir belirli bilgi kümesini öğrenip öğrenmemesinin

pek önemli olmadığı ve önemli olan şeyin düşünmeyi öğrenmesi ve bağımsız zihinsel inceleme ve kişisel teşebbüs gücünü geliştirmesi gerektiğidir. Fakat ben bunun aşırı bir görüş olmasına rağmen, zihinsel eğitimi esasen peç çok olgunun öğrenilmesi olarak algılayan görüşe bir tepki olarak mazur görülebileceğine inanmaktayım.

Bana göre, her çağ ve mekân için her bireyin bilmesi gereken asgari bir bilgi miktarı vardır ve bu asgari bilgiye ek olarak daha fazla bilmesi iyi bir şeydir. Bunlar bilinmeden, haritasız ya da pusulasız boşlukta bir insan gibi olacaktır. Gideceği yön, ulaşabileceği kaynaklar, yüklenmesi gereken görevler, çevresinin doğası ve benzeri hususlardaki düşünceleri çevresinde kişisel olarak inceleyebileceği küçük bir alanla sınırlıdır. Bu nedenle insanın eğitiminin mümkün olduğunca geniş ve çeşitli bir bilgi birikimini kazanmayı içermesi gerektiğini düşünmekteyim. Buna "harita bilgisi" ya da "yüzeysel bilgi" denebilir; derinliğine olmaktan çok genişliğine bir bilgi. Yani, herşey hakkında birşey bilmek çabası.

Kuşkusuz, bunun tamamlanması, birşey hakkında herşeyi bilmeye çalışmakla olur; ya da başka bir deyişle, bazı şeyler hakkında kapsamlı, kesin ve tam bilgiye ulaşmakla. Belirli bir ölçüde bu tür derinliğine bilgi, genişliğine bilgi kadar zorunludur; çünkü her aklın-hernekadar kendini yöneltmek için bir haritaya ihtiyacı varsa da-kendi bilgi alanı vardır ve burada yapmak durumunda olduğu iş için yalnızca yüzeysel (yarım yamalak) bilginin çok az yararı olur.

Ancak sözü edilen her iki tür bilgi kümesinin kazanılması zihinsel eğitimin kaçınılmaz bir yönü ise de, bu ne onun tamamı ne de en önemli kısmıdır. Bunlardan ikincisi daha çok zihinsel güçlerin geliştirilmesinden ibarettir; sözcelişimi, nesnel ve dikkatli inceleme ve incelenen şeyi ve bu konudaki görüşlerini tam ve mantıksal olarak formüle etme yeteneği, Ayrıca, keskin bir çıkarım yeteneği; deneysel işlemlerin pratik olarak kavranması; doğrulama alışkanlığı; anlayarak ve eleştirel olarak okuma yeteneği ve bilinen konularda daha önce ortaya atılmamış sorular düşünme yeteneği demek olan zihinsel bağımsızlık ve girişimin geliştirilmesi. Bunlar, bilginin oluşturduğu zihinsel malzemeden ayrı olan zihinsel güçlerdir. Bu güçler yalnızca uygulamayla geliştirilir ve bu uygulama sürecinde gerçekten bilgi aranmaktadır. Bunların geliştirilmesinde "yaparak öğrenme" düsturu geçerlidir. Çoğu zaman bu düstur öğrenmenin-yalnızca nasıl öğrenme anlamında değil aynı zamanda olguları öğrenme anlamında-

en iyi şekilde kişinin kendi kendine olguları bulmasıyla gerçekleştirildiği şeklinde düşünülmektedir. Kuşkusuz bu doğru değildir. Aksine, bulunması saatleri, günleri ya da yılları alan önemli olgular bir kaç dakika içinde bunları bulanların bıraktığı kayıtlardan öğrenilebiliyorsa, bunları mümkün olduğu kadar kolay bir biçimde öğrenmemek aptallık olacaktır. Başkalarından öğrenmek yeteneği bir insanın sahip olabildiği en değerli şeydir; Franklin'in söylediği gibi, "yaşantı (yani, kişisel yaşantı) pahalı bir okuldur; fakat başkalarından öğrenmek istemeyecek olan budalalardır."

"Yaparak öğren" şeklindeki eğitim sloganının geçerli olduğu özel bir alanda bu sözler felsefi düşüncenin sürekli, nerede? ne zaman? Niçin? ve Ne İçin? sorularını sorarak eğitime verebileceği pratik hizmete bir örnek oluşturmaktadır. Benzer şekilde felsefi incelemeyi gerektiren diğer kalıp yargılar; "Eğitimde Demokrasi", "Uyum Eğitimi", "Eğitim Süreci zevkli hale getirilmeli" ve benzerleridir. Bunların bazıları üzerinde durulacaktır.

8. Beden Eğitimi:

Şimdi, zihinsel eğitimden, insan doğasının diğer yönlerinin eğitimine dönebiliriz.

İnsanın aklı ile bedeni arasındaki ilişkiden ne anlayabilirsek anlayalım, insanın bir bedeni olduğu ve bu bedeninin de "akıl" gibi eğitilebileceği gerçeği değişmemektedir. İnsan yaşamına olan katkısı bakımından beden eğitiminin neyi amaçlaması gerektiği belki de en iyi şekilde insan bedeninin evcil yaratıklar içinde en çok yararlı olanı olduğu söylenerek belirtilmektedir. İnsanın bedeni, yeryüzündeki yaşamının tüm tecrübeleri ve girişimlerinin fiziksel vasıtası ve temel âletidir. O halde, değerli bir at'ın sahibi at'ı için ne yaparsa, beden eğitimi de genelde bedeni için onu yapmayı amaçlamalıdır. Olumlu yönden, bu demektir ki, yaşamın zorlayabileceği durumlar ya da uzmanlaşmış fiziksel görevlere hızlı bir şekilde uyum sağlayabilmesi için çevikliğin geliştirilmesi ve işini gereği gibi yapabilmesi için bedene sıhat ve sağlık kazandıran bedensel alışkanlıkların oluşturulması gerekmektedir. Olumsuz yönden ise, beden eğitimi sert disiplinli bir yaşam demek değil fakat sağlık ve bedensel yeterliliğe uygun sınırlar içinde bedensel isteklerin ya da içtepilerin sınırlandırılması demektir. Ayrıca, efsanevi Tarzan'ın kiler gibi kassal gelişme ve çevikliğin maymunlar için makûl idealler olabileceği fakat uyar insanlar için

hemen hemen mümkün olmadığı anlamına gelmektedir. Beden eğitimi açısından atletik sporlar, çocukların oyunlarında olduğu gibi, bedensel güçlerin gelişmesi ya da yetişkinlerin oyunlarında olduğu gibi, eğlence ve bedensel güçlerin körelmemesi için sürdürülmesi bakımlarından mazur görülmektedir.

9. Mesleki Eğitim:

Beden eğitiminden sonra, mesleki eğitim hakkında da bir şey söylemek gerekmektedir. Fakat bundan söz ederken, insan doğasının herhangi bir özel yönünün eğitimi olmaktan çok arzuladığı özel bir meslekle ilişkili olarak insanın yeteneklerinin yüksek bir yeterlik düzeyinde geliştirilmesi olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu yetenekler, daha çok bedensel çevikliğe, kuvvete ya da hünere bağlı olan bir akrobat'ın mesleğinde fiziksel olacaktır ancak farklı meslekler için geliştirilecek yetenekler, söz konusu farklılığa göre değişik olacaktır.

10. Sosyal İlişkiler İçinde Eğitim:

Sosyal bir varlık olan insan için diğer insanlarla olan ilişkilerinde eğitilmesinin oldukça önem taşıdığı belirli bir insanî yetenek vardır. Burada sözü edilen eğitim boyutuna uygun bir isim bulmak zordur ancak belki'de "sosyal davranışların eğitimi" diye adlandırmak mümkün olabilir; Politikacılarda genellikle iyi gelişmiş olan bir yeteneğin eğitimidir. Fakat siyasetin dışında da aynı ölçüde değerlidir; yani, diğer insanlarla olan çeşitli ilişki biçimlerinde etkili bir alışverişe girebilme yeteneği-onlarla ilişki kurma yeteneği-bunu kolayca başarabilme, onların iyi niyet ve işbirliğini sağlama ve onların düşmanlığını bertaraf etme yeteneği. Başarıyla iyi geçinmekten daha çok onlarla yarışa girme ya da onlara karşı olma durumlarının da söz konusu olduğu doğrudur. Ancak bu durumda bile üçüncü şahısların yardımını kendi tarafından garanti altına alma yeteneği ona yararlı olacaktır.

11. İrade Eğitimi:

Genelde hakkında çok az şey söylenen eğitimin bir diğer boyutu yıllar önce bir kitapta Fransız yazar Jules Payot tarafından "İrade Eğitimi" olarak adlandırılmıştır. Bu sözle demek istediği, kişinin yapabileceği ve yapmak istediği şeyleri kendi kendine yaptırma yeteneğinin geliştirilmesiydi; irade eğitimi; ataletin, tembelliğin ve işi sürekli ertelemenin üstesinden gelme, azimli olma, amaçta sebat etme, güç-

lükler altında cesaretli olma ve zahmet çekme ve tedbirli olmada hazırlığın eğitimidir. Kısaca, düşleri gerçekliğe dönüştürmenin eğitimidir. Bunun ne kadar önemli olduğunu kendilerinde büyük bir gelecek sezinleyen fakat bazen kendilerinden beklenileni yapma yetenekleri olmadığından hiçbir yere varamayan son derece yetenekli kadın ya da erkekler görmüş her öğretmen farketmektedir.

12. Estetik Eğitimi:

Şimdi biraz daha geniş olarak ele alınacak konu “estetik eğitimi” olarak adlandırılabilir. Duyusal izlenimlerinde insanın ince farkları görebilme yeteneğinin eğitimi kapsamaktadır. Renklerle, şekillerle, tonlarla, yapılarla, kokularla ve tatlarla ilgili olarak, insanın daha önce farkında olmadığı farklılıkları ve diğer ilişkileri görme yeteneğini geliştirmek mümkündür. Bu tür ilişkilere duyarlı olma; algılanabilir çeşitli nesnelere ilgili olarak “beğeni” ya da “estetik değerlendirme” denen şeyin esasını oluşturmaktadır.

Fakat aynı zamanda insan ilişkileri konusunda “duyarlılık” ve “duyusal anlayış” gibi bir şey de vardır. Buna, “incelikten” çok “beğeni” adını vermekteyiz. Ancak bu, duyusal farklılıkları görme yeteneğine bağlı olmaktan çok, insanî heyecanların, duyguların, ruh hallerinin, hislerin ve tutumların büyük farklılık ve gizli nüanslarını anlamaya bağlıdır. Varlığının bu boyutunda insanın eğitilmesi için, en uygun araç, çok çeşitli durumlarda farklı insanî özellikleri anlatan edebi eserlerdir- romanlar, şiirler oyunlar, biyografiler-. Bu eserlerde okuyucu, kendi kendini hayalinde düşünebilir ve kısa bir süre için kendi kimliğinden sıyrılarak, nesnel yaşamında edinemediği birçok yaşantıları başkalarının yaşantılarından kazanabilir. Ayrıca, bu edebi eserlerdeki durumlar yalnızca okuyucunun hayalinde yaşanmaktaysa da yine de kendi içinde meydana gelen hisler, duygular, ruh halleri ya da tutumlar hayalî değil gerçektir ve onun için gerçekten yeni olan duyusal içgörüler oluşturabilir. Ancak belirtilmelidir ki, bu içgörüler, bu tür edebi eserlerin yapısını ve tarihini tahlil etme ya da bunlar hakkında yazılanları okumayla ortaya çıkmaz daha çok eserlerin kendilerini, resmettikleri durumları hayalde yoğun bir şekilde canlandırarak tarzda okumayla meydana gelir.

Benzer bir görüş, duyguların eğitime uygulanmaktadır. Bunun için, bilimlerin eğitimi için bilimsel incelemeler neyse, ressamların, heykeltıraşların, müzisyenlerin ve el işlerindeki diğer yaratıcı kişi-

lerin eserleri de bunlar gibidir. Ancak, biçimlerin ve duyuşsal niteliklerin gizli değişikliklerine duyarlılığın geliştirilmesi, sanat tekniği hakkındaki konuşmaları dinleme ya da sanat tarihi hakkında okumayla gerçekleşmez. daha çok ilk elden sanat eserleri üzerinde yoğun, uzun süren ve çeşitlenmiş düşünme ile ortaya çıkar. Burada sanat tarihinde, sanat eserlerinin teknik analizine ya da bunları yaratanların yaşamlarına duyulan ilginin küçümsenmesi söz konusu değildir, yalnızca bu konulara duyulan ilginin, estetik olmaktan çok zihinsel olduğu vurgulanmaktadır; bu, estetik nesnelere duyulan zihinsel ilgidir ve onlara duyulan estetik ilgiden çok farklıdır. Tıpkı bilimsel cihazlara duyulan estetik ilginin bu cihazlara duyulan bilimsel ilgiden farklı olması gibi. Estetik düşünme; çeşitli sanat eserlerinin değerlendirilmesine ilişkin dersler verenlerin unutmamaları gereken zihinsel me-raktan tamamen farklı bir şeydir. Çünkü estetik düşünme, doğrudan estetik değerlendirmeye ilişkilidir; halbuki sanat eserleri hakkındaki tarihsel ve teknik bilgi olsa olsa estetik değerlendirmeye bir yardım niteliğindedir ve en kötü ihtimâlle kişinin ilgisini tamamen düşünmeden ayırmaktadır.

“Estetik eğitimi”, önerildiği gibi geniş anlamıyla ele alınırsa, o zaman “aktif” yönü de kapsamına almak durumundadır. Kişinin duygu ve düşünce âlemine ilişkin içörülerine nesnel bir anlam verecek yeteneğin geliştirilmesini içermelidir ve bu da bireyin kuvve halindeki sanatsal yeteneklerinin fiil haline çıkarılması demektir. Bu yöndeki büyük doğâl yetenekler kuşkusuz diğerlerindeki kadar fazla değerlidir. Ancak kişinin bir sanat aracılığıyla kendini ifade etme yeteneği örneğin bir öğrencinin yaptığı bir ödevde ya da arkadaşına yazdığı bir mektupta düşüncelerini ifade etme yeteneğini geliştirmekten çok daha zor değerlidir. Kendini sanatsal olarak ifade etme yeteneği daha fevkalade bir şey olarak görölüyorsa bunun nedeni şimdiye kadar çok az kişinin bunu geliştirmesindedir. Bununla beraber, bugün dünyada hergün yaratılan resimlerin, müziğin, şiirlerin ve diğer sanat eserlerinin büyük bir kısmının üniversitede öğrencilerin yazdığı yazıların çoğunluğuyla güçlük, kalite ya da orijinallik bakımlarından aynı düzeyde oldukları doğrudur.

Estetik eğitiminin insan için taşıdığı önemle ilgili olarak çok şey söylenebilir. Pekçoklarınca sanat ve estetik yaşantı insan yaşamında ikinci derecede önemi olan birşey olarak görölüyorsa sanırım bunun esas nedeni bu kişilerin, sanatı yalnızca sanat galerilerinde, stüdyolar-da, müzelerde, konser salonlarında ya da benzeri yerlerde bulunan

birşey olarak sanmalarından kaynaklanmaktadır. Ama gerçek olan şu ki sanat ve estetik yaşantı her zaman ve her yerde insanların içindedir. insanlık tarihi boyunca da böyle olmuştur. Meydara getirilen nesnelere içinde en fazla paratik yararlılığı olanların bile yapılmasında, insanlar genellikle bunların pratik işlevi için gerekenden daha fazla düşünce ve iş gücü kullanmaktadırlar. Hemen hemen her durumda duyulara hoş gelecek nesnelere yapmak için de çok zaman, düşünce ve emek harcanmaktadır. Ve tüketici istekle bunun karşılığını ödemektedir.

13. Ahlâki ve Dinsel Eğitim:

Eğitimin diğer iki boyutu ahlaki ve dinsel eğitimidir. Önemleri nedeniyle bunlara daha önce değinmem gerektiği beklenebilirdi.

Pek çok kişi dinin, ahlâklılığın zorunlu temellerini oluşturduğuna inanmaktadır. Ancak hernekadar bunun böyle olmadığı kolayca gösterilebilirse de bunların arasında belirli bir yakın ilişkinin mevcut olduğu açıktır. Bunun kendine özgü doğasını ortaya koymak için, ilk önce herbirinin esasen ne olduğuna ilişkin belirli bir görüşe sahip olmak gerekmektedir. Bu soruna Plotinus'un tartışmasına başvurarak yaklaşacağım, tinsel değerler bakımından insanlar üç gruba ayrılabilir; bazıları insanlar arasında hayvanlar olarak; diğerleri hayvanlar arasında insanlar olarak ve ötekiler de insanlar arasında tanrılar olarak tanımlanabilir. Ancak üç grup yerine ben dört grup ayıracağım ve her birini daha gerçekçi terimlerle tanımlayacağım.

En aşağı grup, kötü niyetli insanların grubudur. Bu tür kötülükte kişinin kendisi için bir çıkar söz konusu değildir. Kişi bunu yalnızca zevk duyduğu için yapar, hatta bazen kendisinin zararına olur. "Sadizm" ve "Vandalizm" terimleri bu eğilimin bazı görünüşlerini tanımlamaktadırlar.

Bundan sonra gelen "bencil" insandır. Yalnızca kendi çıkarını düşünen ve başkalarına neye mâl olabileceğine aldırmadan çıkarı için çalışan insandır. Başkalarına zarar vermeye ya da iyilik yapmaya çalışmaz fakat kendi çıkarına yararlı olacaksa bunların her ikisini de yapmaya hazırdır. Başkalarına ne olduğu onu ilgilendirmez.

Tinsel derece bakımından daha yüksekte olan ahlâki ya da dürüst insandır. Diğer insanlarla olan ilişkilerinde izlediği kural hakkaniyet ya da adil alışveriş veya takastır. Başkalarına hakkını vermek ve

onlardan hakkını istemekte eşit ölçüde titizdir. Yükümlülüklerine tam olarak uymakta ve başkalarının da uymasını beklemektedir; ancak başkaları için, yükümlülüklerinin gerektirdiğinden daha fazlasını yapmak ya da başkalarının ona karşı olan yükümlülüklerinde herhangi bir ayrılma söz konusu olduğunda onları bağışlama yönünde bir dürtü duymamaktadır. Onun felsefesi, basit olarak “dürüst ve hakkaniyete” dayalı ilişkidir.

Şimdi tanımlandığı anlamında görev, hakkaniyet ya da dürüstlüğün âlicenaphktan farklı olarak ahlâklılık alanında yer aldığını kabul edeceğim. Bu şekilde algılanan ahlâklılık, aşağı yukarı yeryüzü yasalarının genellikle gerçekleştirmeye çalıştığı şey kadar önemlidir. Başka insanların ondan istemeye en çok hakları olduklarını hissettikleri fakat ayrıca ondan en az bekledikleri şeydir çünkü dürüst ve adil olmayan, sorumsuz bir insan, onlara göre bir yük ya da bir belâdir. Ruh zenginliğinin dürüstlükle bir ilgisi yoktur. Bu nedenle “sevgi”nin ortaya çıkmasına yol açmaz. Ancak büyük bir sosyal değer olduğundan hürmet ve saygıya yol açar. Bu nedenle ahlâklılığın geliştirilmesi bireyin tüm eğitiminin asıl amaçlarından birini oluşturur.

Öte yandan, insanın hemcinslerine karşı tutumlarıyla ilgilendiği oranda dinsel eğitim, insanı yalnızca “adil” değil fakat aynı zamanda “iyi” yapmaya çalışır; yani “teklifsiz yardımsever”. İyi insan kendisinden beklenen “hakkaniyet” ya da “görevler” in ötesinde, nazik, merhametli, şefkatli, yardımseverdir; kendi büyük mutluluğunu başkalarını mutlu ederek ya da onların refahını yükselterek bulan özgeci bir insandır. Kötü niyetli insanın zıt kutbudur. Kötü niyetli insan, kötülüğü sırf sevdiği için, bir çıkar beklemeden yapar. Özgeci insan ise, öte yandan, iyiliği, sevdiği için, bir çıkar beklemeden yapar.

Bireylerde, sosyal gruplarda ve uluslarda, kendilerini başkalarının refahıyla etkin bir şekilde ve bir çıkar gütmekten ilgilene yeteneğini geliştirmek belki de günümüzde eğitimin en önemli bir görevidir. Bu görevi yüklenen eğitim, “gönül eğitimi” olarak adlandırılabilir. Sanırım İsa ve Buddha gibi büyük dinsel öğretmenlerin temelde gerçekleştirmeye çalıştıkları da buydu. Bu açıdan bakıldığında dinleri biçimleyen doğmalar, insanlar arasında kardeşliği gerçekleştirme amacı taşıyan argümanların öncülleri kadar önemlidir. Bu nedenle, dinsel eğitimle demek istediğim, insanlığın tarihsel dinlerinin biri ya da diğerinin inançlarını veya kutsal kitaplarını öğretme değil fakat gönlün eğitilmesidir-özgeci duyguların, içtepilerin geliştiril-

mesi ve bunun bir din teolojisi içinde ya da başka bir yolla telkin edilmesine bakmaksızın yürütülmesi.

Bu münasebetle, kişinin, davrandığı gibi hissetmeye dikkat ettiğini hatırlamak önem taşımaktadır. Bu nedenle, gönül eğitiminde ilk adım ilgili kişiye, böyle yapmak için doğrudan bir dürtü hissetmese bile, iyi davranışlar yaptırmaktır- yani, başkaları için iyi şeyler yaptırmak. Kişi yalnızca başkalarına iyilik yaparken buradaki mutluluğu bulabilir. Erdem, kendi kendisinin ödülüdür; ancak, özgeci davranışta içkin olan ödülü bulmak için, ilk önce özgeci bir şekilde davranmak gerekmektedir; yani, belki de çok uzak bencil dürtüler sonucu öyle davranırsa bile-örneğin cennet yaşamı ümidi gibi- başkalarına iyiliği dokunan biçimlerde davranma.

14. Özgür Eğitim:

İnsan kişiliğinin belli başlı yönlerini ve insanın eğitiminin bu yönlerle ilişkili mümkün boyutlarını ele aldık. Bütün bu görüşlerden somut eğitsel düşünceler çıkarmaya çalıştığımızda birçok ampirik faktör gündeme gelecektir. Bunlardan birisi, tüm insan kişiliklerinin sözü edilen tüm gizilgüçlere sahip olsa bile belirli bir insanın diğerlerinden bu söz konusu güçlerin bir kısmı ile daha yüksek derecede donanımlı olduğu gerçeğidir. Bu durum; bu özel durumda mevcut eğitimsel kaynakları ve sınırlı zamanın önemli bir kısmını bu yönlerin hangilerinin üzerinde yoğunlaştırmamız gerektiğiyle ilgili kararı etkileyecektir. Belirli bir insanın eğitimine adanacak zaman ve kaynakların arzu edilebilenden daima kıt olması gerçeği ikinci ampirik faktör olmaktadır. Bir kişinin yeteneklerinin tam olarak gelişimi için neyin arzu edildiği başka birşey, toplumun bu konuda ne sağlayabildiği daha başka bir şeydir. Ve her bir somut durumda ne yapılacağı, bu ikisi arasındaki zorunlu bir uzlaşmayla olmaktadır.

Bu kabul edildiğinde, kapsamlı bir insan doğası ile ilgili ön çözümlerden çıkacak görüşler-örneğin eğitimde pratik amaçlar-gözönünde bulundurulması gereken biricik şeyler olmamak durumundadır; eğitimin ya da gerçekte yaşamın başarısı veya başarısızlığı zenginlik, mevki, ünvan güç, popülerlik ya da şöhret gibi göze çarpan türden sonuçlar bakımından ölçülmemelidir. Ayrıca demokrasiyle ilgili olarak gerçekten önemli olan şey devletin nesnel görevlerini diğer sistemlerin yapabileceğinden daha iyi yerine getirmesi değildir. Fakat uzun vâdede vatandaş sosyal ve bireysel sorumluluk içinde otomatik

olarak eğitebilen ve böylece birey için en önemli şeyin onun iyi yönetilmesi gerektiği olmayıp kendi kendine hatalar yapma ve bunlardan dersler alma fırsatlarına sahip olması gerektiği gerçeğini tanıyan bir devlet biçimi olmasıdır. Bundan başka, son zamanlarda moda olduğu gibi, eğitim sürecinde yalnızca kişinin kendi kendini ifade etmesi teşvik görmemeli fakat yaşamları süresince pek çoklarının ihtiyaç duyacakları yeteneklerin gelişimi de-dıştan gelen baskıyla ya da kendi bağlantılarıyla onlara empoze edilen belki de hoşlanmadıkları işleri yapma ve iyi yapma yeteneği-teşvik görmelidir.

Savunmaya çalıştığım görüşün esas önemi belki de eğitimin, ilgili bireyin içinde bulunduğu şartların elverdiği kadar özgür olduğu oranda insanca bir hak olduğu söylenerek özetlenebilir.

Esasen, özgür eğitim; özgürleştiren eğitimidir. Özgür insanın eğitimi değildir, fakat insanları özgür kılan eğitimidir. Daha özel olarak, insanı; kendi cahilliğinden, önyargılarından ve dargörüşlülüğünden bunların farkına vardırarak kurtarmak için plânlanmış eğitim türüdür. İnsana; insanî yeteneklerin, başarıların ve bilgilerin kapsamlı bir görüş alanını vermeyi ve onda insanın uğruna yaşadığı tipik değerlere takdirkâr bir anlayış geliştirmeyi amaçlamaktadır. Yani, özgür eğitim esasen bir bakış açısını amaçlayan eğitimidir. Ve bunun değeri amaçlar ve yargı seçimine özgürlük getirmesindedir. Böylesi bir özgürlük, aralarında tercih yapılacak seçeneklerin farkında olmaktan ibarettir. Bir istikameti bilen ya da nesnelere bir yönünü gören veyahut sınırlı bir değerler alanını tanıyan insanın gittiği yön konusunda çok az tercihi vardır. Kendi kör noktaları ve önyargılarının farkında olmayan insan, görünmeyen bir hapisanede onlarca alıkonmaktadır. Özgür eğitimin görevi bunun duvarlarını yıkmaktır.